

UOT: 297.
KBT: 86.38

Girayalp KARAKUŞ *
(Türkiye)

Amasya Üniversitesi

**TARİHSEL İDEO-POLİTİK
SORUNSA: İSLÂM SOL MUDUR
SAĞ MIDIR?**

Məqaləyə istinad: Karakuş, G., [2021]. *Tarihsel ideo-politik sorunsal: islâm sol mudur sağ mıdır?*. “Metafizika” jurnalı. № 4 (16), səh. 85-100

ÖZ

“İslâmiyyət liberalizme mi yoxsa sosializme mi daha yakındır?” sorusu uzun yıllar siyasət bilimi və ilahiyat uzmanlarını meşğul edən bir konu olmuşdur. İslâm’ın sosial adaletçi yönünün olduğunu herkes qəbul etməkdədir. Amma İslâm gerçəkdən də bənimsənmiş bir yoxsulluğu mu önəriyir? İslâm fakirə yardım etməyə dayanır amma fakirliyi kökündən silme niyyətində midir?, İslâm insanlar arasında mutlak eşitliyi öngörüyür mu?, İslâm’ın bir ekonomi-politigi var mıdır? İslâm’ın sosializm və liberalizm ilə örtüşükleri noktalar nelerdir?, Türkiye’de İslâmcı kesim ilə sosialistlər arasında yaşanan uzlaşmaz çelişkiler nelerdir?, Türkiye’deki İslâmcılar, İslâmi bir devlet kurulmasını istiyorlar mı?, Türkiye’deki İslâmcıların hayal ettikleri devlet tarzı nedir?, Türkiye’deki İslâmcılar serbest piyasaçı mı, yoxsa devletçi midir?, Neden eleştirel bir Müslümanlık yaratılamıyor?, İslâmcılardaki Tanrı-insan ilişkisi nasıldır?, İslâm’ın köle-efendi diyalektigine olan bakış açısı nedir? gibi sorular günümüzədək mevcudiyetini korumaktadır.

Çalışmada somut durumun somut tahlili yapılarak şu soruların cevaplandırılmasına çalışılmıştır. Tezlerimi güçlendirebilmek için pek çok

* Dr. Öğr. Üyesi Girayalp Karakuş, Amasya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
e-mail: girayalp71@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6240-5490>

Məqalənin tarixçəsi:

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 05.09.2021

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 01.10.2021

Çapa qəbul edilmişdir: 01.12.2021

yerli ve yabancı kaynağa başvurulmuş, ayrıca dinsel metinlerden alıntılar yapılarak düşünceler diyalektik bir alanda tartışılmaya getirilmiştir. Çalışma, eleştirel eleştirinin eleştirisi üzerine kuruldu ve neden-sonuç bağıntısı dikate alınarak hazırlandı.

Anahtar Kelimeler: sosyalizm, islâmiyet, ideoloji, liberalizm, marksizm.

Giriş

19. ve 20. yüzyıl modernist ilerlemeci-pozitivist düşüncenin hakimiyeti içerisinde geçmiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde dünyadaki olayları yorumlayabilen iki ideoloji vardı: “*Sosyalizm ve kapitalizm*”. Bu iki ideopolitik yorumlardan Sovyet sosyalizmi 1991’de çöktü. Ancak bu iki ideolojinin dışında bazı siyasi-toplumsal hareketler de mevcuttu. Sosyalist ideologlar 20. yüzyılın sınıf mücadelesi ekseninde sosyalist devrimler olacağını varsayıyordu ancak böyle olmadı. 20. yüzyıl ulusal kurtuluş mücadelesine sahne oldu. Milenyum çağında modernist fikirlerin de gerilemeye yüz tuttuğu görüldü. Modernist düşüncenin yerine moderniteye eleştiriler getiren post-modernizm ortaya çıktı. Post-modernistlerin temel tezlerinden birisi şudur: “*Küreselleşme ile birlikte insan yaşam standartı homejenleşecektir.*” (Bilgen, 2014: 6). Ancak post-modernistlerin varsayımı da şimdilik doğru çıkmadı. Çünkü fakir-zengin arasındaki refah seviyesi ters orantılı biçimde artmaktadır.

Tarih, geçmişten günümüze güçlüler ve zayıflar şeklinde mücadeleye tanık olmuştur. Spartaküs 1 isyanı, Babek isyanı, Sicilya isyanı, Şeyh Bedrettin isyanı, Kalendiriler isyanı gibi olaylar diyalektik olarak düşünüldüğünde tezimizi doğrulamaktadır. Ancak modernist-ilerlemeci ve pozitivist düşünceye en çok zarar veren gelişme ise 1979 İran İslam Devrimi olmuştur. Sovyetlerin dağılması ise sağ popülizmin güç kazanmasına sebep olmuştur. Şu anki proste mazlumların hakkını arayabilecek bir mekanizma söz konusu değildir. Post-modernizmin belki de en zayıf yanı da buradadır. Çünkü dünyada Bezos, V.Buffett, Elon Musk gibi zenginler dünyadaki kaynakların büyük bir bölümünü elinde bulundururken az gelişmiş ülkelerde yaşayan insanlar ciddi olarak geçim sıkıntısı yaşamaktadır. Bu sorunu çözmek için ciddi bir medeniyet ihtiyacı görülmektedir. Örneğin; COVID 19 sürecinde aşılarda %85’i gelişmiş ülkelerde stoklanırken, az gelişmiş ülkeler aşılarından yararlanamamaktadır. İnsanlığı ilgilendiren virüs sorununda tekelleri ilaç şirketleri patent hakkını bahane ederek daha fazla kâr elde edebilmek için virüsün yayılmasına göz yummuştur. Sosyal adaletin sağlanması kapitalizm

yerine daha adil bir ekonomik modelin tasarlanması ile sağlanabilir (Bilgen, 2014: 14).

Fundamentalistler de kendi düşünceleri ölçüsünde adaletin sağlanabilmesi için çözümlemelerde bulunmuştur. Orta Çağ’da servet biriktirmeyi yasaklayan Katolik Kilisesi’ne en büyük tepkiyi Lütherciler ve Kalvinciler vermiştir. Ancak bahsedilen dini tarikler servet biriktirmeyi ve ticareti öğütlerken emek sömürüsü noktasında herhangi bir tasavvurları olmamıştır. Aynı düşünüş tarzını serbest piyasacı İslamcı ideologlarda da görebiliriz.

İslâm’ın doğuşundan önceki dönemin çok da adaletli olduğunu söyleyemeyiz. Cahiliyye denilen dönemin temel dünya görüşünün “Nihilizm” olduğunu ifade edebiliriz. Bu dönem, güçlünün ayakta kaldığı, zayıfın ise hiçbir özlük hakkının olmadığı bir dönemdi. Kur’an Bedeviliği azgın bir dönem olarak niteler. Kur’an da ciddi biçimde Bedevi karşıtı retoriği vardır. *“Bedeviler (A’rab) inkâr ve nifak bakımından ileri ve Allah’ın peygamberine indirdiği hükümlerin sınırlarını tanımamaya daha yatkındır.” Bedevilerin öylesi vardır ki (Allah yolunda) harcaacağını angarya sayar ve sizin başınıza belalar gelmesini bekler. O kötü bela kendi başlarına gelmiştir. Allah iştir, bilendir.”* (Tevbe: 97; Cesur, 2014: 23-24).

Mevdudi ve Seyyid Kutub gibi kökten dinci İslamcı düşünürlerin yanında Ali Şeriatî gibi Sosyalist İslamcılar da yok değildir. Mevdudi ve Seyyid Kutub gibi düşünürler özel mülkiyeti kutsarken Ali Şeriatî bu meseleye mesafeli yaklaşmıştır ve Şeriatî gençliğinden ölümüne kadar fikirlerinde istikrarlı olabilmıştır. Bu nedenle Şeriatî hayatı boyunca lince uğramıştır. Liberal İslamcılar olduğu gibi sosyalist İslamcılar da mevcuttur. Ama Bertrand Russel gibi aydınlanmacılar içerisinde Maksizm ve liberalizmin etik değerlerinin kompozisyonunu yapanlar da yok değildir (Kayaoğlu, 2014: 53). Bu görüşü savunanlara marksist liberaller ya da sosyal liberaller denmektedir. Liberalizm-Marksizmin örtüştüğü yerler yok değildir, ancak amaca ulaşmada farklılıklar vardır. Liberalizm de Marksizm gibi özgür birey ve az devlet düşüncesiyle hareket eder ancak Marksizmin tarihin itici gücü olarak gördüğü sınıf mücadelesini red ederler. Aslında liberalizmde yer alan kendi kendine devirdayım edebilen serbest piyasa anlayışının ütopya olduğunu ifade edebiliriz. Ütopik serbest piyasayı savunan İslami iktisatçılar da çıkmamış değildir. Örneğin; Keçecizade Fuat Paşa, Sakızlı Ohannes Paşa, Cavit Bey... ve d.

Liberalizm ve sosyalizmin Aydınlanma düşüncesinin ürünü iken, muhafazakârlık bunların karşıtı olarak anılır. Ancak muhafazakâr düşünce iki

düşünceden de yararlanmıştır. Çünkü sosyalizm ve liberalizm muhafazakâr düşünce ve makro-mikro milliyetçilikle alaşımlandı (Kayaoğlu, 2014: 74).

İslâmcı düşüncenin aydınlanma düşünceleriyle temel bir sorunu vardır. Bu sorun İslâmcılığın çoğulcu anlayışa sorunlu yaklaşmasından kaynaklanır. Aydınlanma düşüncelerinde bireyler özel hayatında “Ateist, Sünni, Kürt, Alevi” olabilir kamusal yaşama yansıtmadığı takdirde (Kayaoğlu, 2014: 81) ancak İslâmcı muhafakârlığın kimliklerle temel olarak kamusal ve özel alanda sorunlar yaşamaktadır. Bu durum ise muhafazârlıkla liberalizm ve sosyalizmin enternasyonal düşüncesiyle uzlaşmaz bir çelişkiye düşmesine yol açmaktadır.

Çalışmamda konuyu işlerken şu diyalektikte sorunsalı analiz edeceğim. “Tez (insan)+ Antitez (madde)= Sentez (eylem)” Aydınlanma düşünceleri ile İslamcı felsefeyi kıyaslayarak başlayabilirim.

Etimolojik ve Ontolojik Açıdan İslâm ve Aydınlanma Düşüncesi

Aydınlanma düşüncesinden Marksizm ve Liberalizm felsefî açıdan uzlaşmaz çelişki içerisinde değildir. İkisi de ampirik ve usçudur. Ancak siyasal açıdan ciddi biçimde ayrılmaktadırlar. (Russell, 2000: 151) Bir diğer ayrım ise liberalizmin bencil bireyciliği ile Marksizm’in dayanışmacı toplumculuğudur. Liberaller ise Marksistlerin toplumculuğunu bireylerin özgürlüğünü kısıtladığı gerekçesiyle eleştirmektedir. Bu süreçte muhafazakârlar da liberaller gibi Marksizm’in toplumculuğuna karşı çıkarlar. Hatta İslamcılar sorunu daha da ileri götürerek toplumcu düşünen herkesi Marksistlikle suçlarlar. Ancak Marksistler de liberalleri bireyi ezen bireyciliklerinden dolayı red ederler. Althusser ise bu konuda liberal Aydınlanma ile Marksizm’i entegre görmektedir. Çünkü ona göre, Marx liberal Aydınlanma’nın içindeyken Marksizm’i bilimselleştirmiştir. Muhafazakâr ve liberal aydınlar klasik Marksizm’in dogmatik olduğunu iddia ederler ancak Marksizm’in sosyalizm gelse dahi çelişkilerin devam edeceğini ifade ettiklerini gözden kaçırmazlar. Marksist Thorez bu konuda şunu ifade etmiştir:

“Eleştiri ve özeleştiri bizim günlük ekmeğimizdir.” (Politzer, 2015: 93)

Metafizikçi düşünce doğa ve toplumsal olaylar konusunda her zaman edilgendir. Ancak Marksist diyalektikçiler tersini savunmaktadırlar. Metafizikçilere göre doğaüstü olaylar ve toplumsal bunalımlar Tanrı’nın insanoğluna geçici olarak verdiği sıkıntılardır. Oysa Marksistler bu olayların çözümü için eylemde bulunmayı salık verir. Metafizikçilere göre 1789 Fransız İhtilali, Paris Komünü, 1917 Bolşevik Devrimi’nde insanlar ikincil plandadır ve tarihte olması gereken olayları Tanrı bilmektedir yani insanların

özgür iradesi bir yere kadardır. Muhafazakârlık genel olarak teslimiyetçiliği ve tevekkülü öğütler. Kaderi değiştirmek için harekete geçmenin önemini kavrayabildikleri tartışmalıdır. Gerçek bir Marksist ise çekingen bir materyalizmi red eder. Sürekli eylem içerisinde bulunmayı öngörür. Örneğin; Marksım, Gorki’nin “Ana” kitabında kaderciliğe boyun eğmiş bir yaşlı kadın önyargılarını yıkarak sağlam bir devrimciye dönüşür. Materyalist Marksizm’in toplumsal meselelere bakış açısını bu romanda açıkça görebiliriz.

Marksist tarih felsefesine göre; doğa zıtların çarpışmasıyla devam etmektedir. Bu mücadelede pasifizme yer yoktur. Ancak metafizikçi anlayış da bur durum son derece sorunludur. Zira her şeyi bilen ve gören bir Tanrı olduğu için dindar bir metafizikçi edilgen kalmayı tercih edip Tanrı’nın lütfunu bekleyebiliyor. Ancak İslâm medeniyetinin içinde durağanlığı değil, harekete geçmeyi öngörebilen önemli insanlar da çıkmıştır. Ebuzer el-Gıfari gibi ilkel-komünal yaşamı tercih edenler de yok değildir. “Gece aç geçirip de kılıcına davranmayanın aklına şaşarım” diyen bu sahabe aslında Marksistlerin doğa ve toplumsal olayları yorumladıkları gibi hayata bakmaktadır (Şeriatı, 2008). Altruist bir yaşamı tercih eden Ebuzer aynı zamanda köle-efendi diyalektiğinde düşündüğü için döneminin muktedirlerinin de tepkisini çekmiştir. O hâlde hangi din sorusu gündeme gelebilir.

İslâm’ın demokrasi ile ilişkisini olumlu veya olumsuz gören anlayışlar mevcuttur. İslâm’ı demokrasi ile uzlaştırmaz görenler ve onu demokrasi ile uzlaştırmaya çalışan sivil toplumcu anlayış. Birincisini savunanlar İslâm’ın çoğulculuğun, laikliğin, modernitenin karşıtı olduğunu iddia etmektedir. Ancak İslami hareketlerin günümüzde orta sınıf bir kimliğe büründüğünü söyleyebiliriz. Kendilerine ait bir entelektüel ortam yaratmışlardır. (Uysal, 2009: 18) Liberal demokrasinin dayattığı yönetim ve kültür ortamına karşı çıktığımı söyleyebilirim. Ancak sorulması gereken sorunun şu olduğunu söyleyebilirim:

“Kimlik siyasetine dayanan İslami hareketlerin çoğulculuğu nasıl sağlayacaktır?”.

Çünkü demokrasinin olmazsa olmazı:

“Etnik ve dinsel kimlikleri barış içerisinde yönetebilmektir. Bu da çoğulcu yönetimle olabilir.”

İslâmcı kesimden siyasal ve ekonomik düzen olarak üç yaklaşım vardır. Birinci yaklaşım, serbest piyasacı anlayış. İnsanlar başkalarının hakkına tecavüz etmediği müddetçe mülk edinmede serbest kalmalıdır. İkinci yaklaşım, insanların mülk edinmesi sınırlandırılmalı ama herkes mülkiyete

sahip olmalıdır. Üçüncü yaklaşım ise, Refah Partisi'nin temsil ettiği üzere devletçi modeldir. Bunlar kendilerini “*Adil Düzen*” savunucuları olarak tanıtır (Uysal, 2009: 12). Görüldüğü üzere İslâmcılar arasında da fikir birliği sağlanmış değildir.

Şimdiki İslâmcılar'ın tartıştığı mesele İslami yönetim tarzından ziyade asgari devlet ve dindar ama herşeyden önce iyi yönetilen bir sivil toplumdur. (Tamam-Haenni, 2009: 51) Bu anlayış aynı zamanda yeni bir dindar kimliğini de ortaya çıkarmıştır. Liberaller olmasa da özellikle Marksistler sivil toplumculuğa ciddi anlamda mesafeli yaklaşmaktadır. Çünkü sivil toplumlar günümüzde neo-liberal politikaların propagandasını yapmaktadır. İslâmi kesimlerin en güçlü olduğu alanlardan birisi de Enstitülerdir. Bu enstitüler de temel olarak neo-liberal politikaları topluma anlatmaya çalışmaktadır. Sante Fe Enstitüsü gibi istisnalar dışında enstitüler muhafazakâr ve liberal politikaları topluma entegre etmeye çalışmaktadır.

Marksizm ve Din-İnsan İlişkisi

Marksizm ile İslâmcıların anlaşılamadığı konuların başında Marksizm'in dine olumsuz bakış açısı gelmektedir. Yukarıda Marksizm'in dine olan bakış açısına kısa da olsa bahsedildi. Bu başlıkta ise gerekeçler detaylandırılacak.

Marksizm'e göre din; “*İnsanın özgürlüğünü kısıtlar, eleştirel düşünme yetisine engel olur, akli koşullandırır ve toplumdaki sömürü ilişkilerini meşrulaştırır. Dinsizlikle özgürlüğü temellendirir ve Tanrı-insan ilişkisi köle-efendi ya da kral-tebea ilişkisi üzerine kuruludur. Bu ilişki despotluk üzerine kuruludur.*” Bu durum insanı köleleştirir ve insanın kendisine olan saygısını köreltir. İslâm'dan örnek vermek gerekirse bu durum şöyle özetlenebilir: “*Allah insanları kendisine kulluk etsin.*” diye yaratmıştır (Ez- Zâriyât 51/56). Dinin bu fonksiyona kavuşmasında Tanrıların ve dinin ortaya çıktığı dönemde köleci bir toplumun var olmasıdır diyebiliriz.

Marksistlerin iddialarından biri de, Tanrı adına konuşan din adamlarının insanları sürekli cehennem azabı ile korkutarak onları köleleştirdiğidir. Zira gerçekten bir Tanrı varsa, Tanrı'nın insanları korkutmasına gerek yoktur çünkü o herşeyi gören ve bilen bir varlıktır. O halde işin aslı şudur: “*Yoksul insanlar, zengin insanlar lehine uyutulmak istenmektedir. Yoksul insanlar yaşadıkları kötü hayatın Tanrı tarafından verildiğine inansınlar ve çektikleri sıkıntılara başkaldırmassınlar.*” (Altaytaş, 2001: 43-44) Yani Marks'ın ifade ettiği üzere; “din insanları uyutan bir afyondur.”

Muhafazakâr düşüncenin çekincelerinden birisi de “felsefe”dir. İmam Gazali'nin felsefe ile ilgili görüşleri belki yanlış anlaşılmış, belki de doğru

mantıksal çözümlemelere tabi tutulmuş olabilir ancak Gazali’den sonra İslâm uygarlığının felsefe ve mantık gibi sosyal bilimlerde geriye gittiği gerçektir. Marksistler felsefeyi kavramlarla eleştirel düşünme sanatı olarak görürler. Çünkü felsefe yapabilen bir işçinin doğru analizler yapabileceğini ve asla kandırılmayacağını iddia ederler. Metafizikçiler ise farklı düşünmektedir. Onlara göre; felsefe zenginliğin tek kişiye ait olmasına karşı çıkar ve bu zenginliğin bölüşülmesi için fakirleri tahrik eder. Oysa doğanın diyalektiği budur. Kimi zengin kimisi fakir olacaktır. Bu Tanrı’nın buyruğudur. Kur’an’da bu durum şöyle anlatılmaktadır: *“Allah dilediğine rızkı genişletir, dilediğine daraltır. Onlar dünya hayatıyla sevinip (şımardılar). (Oysa) dünya hayatı ahiret yanında (basit bir) faydalanmadan başkası değildir.”* (Ra’d: 26) *“Allah, rızıkta kiminizi kiminize üstün kıldı. (Daha fazla rızık verilerek) üstün kılınanlar, rızıklarını onlarla eşit olmak için kölelerine vermezler. (Böyleyken şirk koşarak) Allah’ın nimetini inkâr mı ediyorlar?* (Nahl: 71) Bu ayetleri sorgulamak ise felsefenin görevidir. Örneğin; Din felsefesi günümüzde ilerlemiş durumdadır. Şimdiki din felsefecileri Antik Yunan’daki Empedokles ve Heraklitos gibi düşünürlerin mirasını geliştirmeye çalışmaktadır. Kutsal kitapların sorgulanması doğal olarak metafizikçi muhafazakârların tepkisini çekmektedir.

Muhafazakârların Marksistler’e yönelttiği eleştirilerden birisi de: *“Materyalistlerin hiçbir ahlaki kaidelerinin olmamasıdır”*. Ahlâk davranış biçimi demektir ancak bazı evrensel değerler vardır. *“Hırsızlık yapmamak, haksızlık yapmamak, yalan söylememek, rüşvet almamak, yolsuzluk yapmamak vs.”* Bu ahlaki değerlerin hepsinin Marksistler tarafından da savunulduğu bilinmektedir. Türkiye’deki bazı Marksistler ise İslâm ahlâkını bireyci, ulusal, sınıfsal eşitliği ve özgürlüğü olmayan, varolan yozlaşmış düzeni “kadercilik” adı altında meşrulaştıran ve buna sabır edilmesi gerektiğini iddia ederek düzene hizmet etmekle suçlamaktadır (Aydın, 1995: 10-11).

Marksistlerle İslâmcı dindarlar arasında anlaşmazlıklardan birisi de *“insanın özgür iradesi”* meselesidir. Kutsal kabul edilen dinlerde Tanrı’nın geçmişi ve geleceği bildiği söylenir. Burada sorulması gereken soru şudur: *“Eğer Tanrı her şeyi biliyorsa biz ne kadar özgürüz?”* Nelson Pike, Tanrı alem-i mutlak olması durumunda insanların özgür seçiminin olmadığını ifade eder. Bu durumu Pike şöyle örneklendirir:

“Farzedin ki, tatlı olarak hangi çeşit dondurma alacağınıza karar vermektedir ve Tanrı seksen yıl önce sizin şimdi çilekli dondurma seçeceğinizi biliyordu. Buna rağmen, çilekli yerine vanilyalı seçmek sizin kudretinizde midir? Eğer vanilyalı seçmek kudretindeyseniz, o

halde üç şey yapmak kudretindesiniz. Siz Tanrı'nın geçmişte doğru diye kabul ettiği bir inancı yanlış kılma gücüne sahip olabilirsiniz. Seksen yıl önce Tanrı'nın var olmadığını kanıtlarsınız ya da Tanrı'nın geçmişte fiilen sahip olmuş olduğu bir inanca sahip olmamış olmasını temin etme gücünüz vardır.” (Hasker- Reichenbach vd, 2018: 197)

Bazı İslamcı düşünürler Tanrı'nın geçmişi ve geleceği bildiğini ancak bireyi özgür bıraktığını iddia eder. Sorulması gereken şey şu olabilir:

“İnsan anne-baba ve yoksulluk-zenginliği kendisi seçemiyor. Zengin bir ailede doğarsa rahat bir yaşam sürüyor yahut yoksul bir çevrede doğarsa ızdıraplı bir hayat geçiriyor. Müslüman bir çevrede doğarsa Müslüman olacak, Hindu bir ailede doğarsa Hindu olacaktır büyük ihtimalle. Sosyal çevremizi, dinimizi, kültürümüzü kendimiz seçemiyorsak insanın özgür iradesi hangi noktada sabitlenir?”

Boethius gibi düşünürler ise özgür irade konusunda Tanrı'yı devre dışı bırakmaktadır. Tanrı'nın geçmişi de geleceği de bilmediğini iddia ederken Tanrı'nın da insan gibi şimdide yer aldığını ifade eder.

Yukarıda anlatıldığı üzere gerçek bir Marksist ile dindar muhafazakârın din konusunda anlaşması mümkün görünmemektedir. Hangisinin doğru olup olmadığı tartışmalıdır ancak iki kesiminin toplumsal sistem noktasında ortak noktalarda buluşma ihtimali vardır. Marksistler ve dindarı aynı toplumsal sistemde buluşturacak anlayış ise, *“militarist olmayan bir laiklik anlayışıdır”* diyebilirim. Aksi hâlde kimlikler ön plana çıktığında uzlaşmaz çelişkiler ortaya çıkması ihtimal dahilinde olabilir. Böyle bir sistemde toplumsal huzuru tesis etmek son derece zor olabilir.

Thermidorculuk ve İslam Sosyalizmi

Türkiye'deki ilk İslâmi reformistler, komünizmin İslam ilkelerine tamamen aykırı olduğunu ileri sürmüşlerdir. İslamcılara göre; komünizm toplumsal ve siyasal tehlikedir hatta tartışılmaya bile lüzum yoktur. Ancak ilk reformist İslamcılar, komünizmin şeriata uygunluğunu ilmi bir şekilde araştırmamışlardır. Özellikle 1970'li yıllardan itibaren komünizmin şeriata uygunluğu noktasında ciddi çalışmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar neticesinde İslâm'ın insanlararası eşitsizliklere karşı sessiz kalamayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Doğum, eğitim ve çevre gibi sosyal meselelerde eşitlik sağlanmalıydı. Ancak, peygamber zenginlere düşman değildi. Yoksul kesim yararına, zenginleri ortadan kaldırma yoluna gitmemiştir. Sınıf mücadelesini ön plana çıkarmamıştır. Aksine toplumsal sınıfları uzlaştırmaya çalışmıştır. Zekât'ın kurumsallaştırılması bunun içindi. Zekât ekonomik ve toplumsaldı. Gayesi ise yoksul ile zengin arasındaki hayat standartlarını ayarlamaktır (Tunaya, 2007: 255).

Yukarıda anlatıldığı üzere, İslami reformistler komünizm ile İslâm arasında bağlantı kurabilmek için İslâm’ın sosyal adaletçi yönünü ön plana çıkarmıştır.

Ancak İslâm’da sınıf mücadelesi gibi anlayış yoktu. Zenginliğe karşı değildi. Özel mülkiyet yasak değildi. Ancak adaletli olma emrediliyordu. Adaletle ilgili bazı ayetler şunlardır:

“Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür!” (Nisâ: 58)

“Allah’ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab’ı hak ile indirdik; hainlerden taraf olma!” (Nisâ: 105)

“Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın, (şahitliği) eğer, bükür (doğru şahitlik etmez), yahut şâhidlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır!” (Nisâ: 135)

Ancak şöyle bir problem ortaya çıkıyor: *“Bu adalet nasıl sağlanacak? Tefeci-bezirgânlık ve Finans-Kapital ile nasıl mücadele edilecek? İslâm’da faiz yasak ancak faizsiz bankacılık günümüzde nasıl uygulanacak? Teokrasi ile yönetilen ülkelerin bankacılık sektöründe dahi faizcilik yapılmaktadır. Bu adaleti sağlayabilmek için gelirinin 40’da 1’ini vermek toplumsal gelir adaletsizliğini çözebilecek mi? Çözemediği ortada.”*

Mülkiyet konusunda İslâm sadece su, otlak ve ateşte ortak olmayı öngörür. Her ne kadar sahihliği şüpheli de olsa peygambere atfen *“Malı uğrunda ölen şehittir”* gibi hadisler de mevcuttur. (Kutub, 2011: 200). Görüldüğü üzere, İslâm’da ciddi anlamda özel mülkiyete bir dokunulmazlık verilmektedir dolayısıyla komünizm ile İslâm’ın felsefi doktrinin uyuşması oldukça zor görülmektedir. İslâm dini, özel mülkiyete önem vermesini insanın doğasında olan kazanma hırsına bağlamaktadır. Yâni özel mülkiyetin kaldırılmasını insanın tabiatına aykırı olduğu gerekçesiyle red etmektedir. Bu gerekçeyi şu ayetlerle açıklamaktadır:

“O, aşırı derecede mal sevgisine kapılmıştır.” (Âdiyat: 8)

“De ki: “Rabbimin rahmet hazinelerine eğer siz sahip olsaydınız, harcanır korkusuyla kıstıkça kıstardınız. İnsan oğlu çok eli sıkıdır!” (İsra: 100)

“Nefisler de cimriliğe meyillidir.” (Nisâ: 128)

Mülkiyet konusunda eleştirel düşünebilen Müslümanlar da yok değildir. Ancak bu düşünüş sınırlı bir çevrede tartışılmaktadır. Çünkü ayetlerin dışına çıktıklarında tekfir edileceklerinden çekinmektedirler. Eleştirel düşünememe eksikliği Türkiye sağının en büyük problemlerindedir. Türkiye’de sağın ciddi bir seçmen kitlesi vardır ancak entelektüel kapasitesi son derece zayıftır. Türkiye’deki solun ise entelektüel birikimi fazla fakat seçmen kitlesi son derece azdır. Örneğin; Recep İhsan Eliaçık’ın önderliğini yaptığı ve teorik olarak Ali Şeriatî’nin öğretilerini benimsemiş Anti-Kapitalist Müslümanlar İslâm’ın ekonomi-politik düşünüşüne farklı çözümlerler getirmiştir.

“Ekonomide paranın gücünün azaltılması, mal mübadelesine geri dönülmesi, zekatın zenginlik vergisi hâline getirilmesi, faizin yasaklanması, zekat dışında bütün vergilerin kaldırılması, açık pazar sistemine geçilmesi, sermaye temerküzünün çok ortaklı sivil şirketler tarafından sağlanması, bankacılık ve sigortacılığın infak sistemine dönüştürülmesi, toprak mülkiyetini kamuya, şirketlere ve mülkiyeti kamuya işletmesi fertlere ait topraklar diye üçe bölmesi gibi.” (Eliaçık, 2006: 35-36)

Osmanlı’daki ekonomik sistemi ilkel bir sosyalizm olarak da değerlendirebilir. Bilindiği üzere toprağın mülkiyeti İhsan Eliaçık’ın da önerdiği gibi devlete aitti. Ticarete de belli bir döneme kadar ihracat yapılmıyordu. Osmanlı’da kapitalizmin yerleşmeye başlamasını 18. yüzyılda Çukurova bölgesine gelen İngiliz tüccarların buradan pamuk almasıyla başladığını ifade edebiliriz. Aynı zamanda Osmanlı’da belli bir süre toprağını ekip biçmeyenden toprağı alınmaktaydı. Osmanlı bu politikasını halifeler döneminde yaşanan bir hadiseye dayanarak yapmıştır (Dilek, 2009: 221). Ancak aynı Osmanlı daha sonra Avrupa’ya verdiği kapitülasyonlar ve daha sonra imzaladığı Balta Limanı Antlaşması ile dünyanın en serbest piyasacı liberal devleti olmuştur. Aynı devirde Rusya, Fransa, İngiltere ve Prusya gibi büyük devletler gümrük duvarlarını yüksek tutarken Osmanlı tam tersine bir siyaset izleyerek büyük ülkelerin serbest pazarı bir ülke konumuna düşmüştür. Ohannes Paşa gibi liberaller Osmanlı’nın klasik liberalizmi uygulamasıyla ülkelerinin büyük devletler statüsüne yeniden girebileceğini düşünmüş ancak bu politika ülkeyi büyük devletlerin periferisi hâline getirmiştir.

İslâmi kesim ile Marksist solun ortak noktalarından birisi de özellikle Türkiye’nin Thermidorcu dönemlerinde kriminalize edilmeleri olmuştur. Tarihsel olarak düşünüldüğünde Erbakan’ın kapitalizm eleştirtirisi getirirken

Marksist sol ile aralarında sadece yöntem bazında farklılık olduğunu dile getirmiştir. Teşhis doğru ama yöntem farklı ifadesini kullanmıştır. Ancak Erbakan’ın devletçiliği ile Marksist solun anlayışı paradigma bakımından oldukça farklıdır. Erbakan’ın Kemalizm skalası ile Marksist solun skalasının da farklı olduğunu belirtelim. Somut olarak Türkiye Marksist solunun geneli Stalinizm ve Kemalizm’e yakındır dolayısıyla Erbakan ile uyuşmaları ideopolitik açıdan imkânsızdır ancak devletin her iki kesime de uyguladığı baskı politikası iki kesimi psiko-sosyal açıdan birbirlerine yakınlaştırmıştır.

Erbakan’ın dönemindeki kapitalizm ile günümüzdeki anlayış tamamen değişmiştir. Kapitalizm artık kapitalistler de değil, şirketler de vücut bulmaktadır (Argın, 2009: 15). Milli Görüş içinde yaşanan ayrışma ile reformistler farklı bir mücadele yolunu tercih ettiler. *“Kapitalistleşerek düşmanı kendi silahı ile vurma”*. Bugün yaşanan süreçte yeni bir yaşam tarzına sahip Müslüman burjuva sınıfının ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu yaratılan yeni Post-Modernist Müslüman kimliğinin oldukça şekilci olduğunu söyleyebiliriz. Kavramların mânâsını özümsemekten oldukça uzaktır. Türkiye’de Thermidorculuk döneminde eziyet gören ve öze-mânâyâ önem veren Müslüman kimliğinden oldukça farklı bir kesim yaratılmıştır.

Sonuç

Türkiye’de İslâmcı dindarların erken Cumhuriyet’ten bu yana en büyük problemi öteki Türkiye ile sosyalleşememesidir. (Çelenk, 2017: 59) Politik İslâm günümüzde de seküler olan bütün hareketlerle arasına mesafe koymuş durumdadır. Türkiye sağının temel sorunu:

“Sorunlara sadece duygular ve şirirlerle yaklaşmasıdır... ayrıca dil ve okuma sorunları da vardır.” (Çelenk, 2017: 23)

Türkiye sağının multidisipliner ve diyalektik düşünememesi olayları farklı açıdan yorumlamalarına engel olmaktadır.

1950’lerde Türkiye’deki İslâmcılar kriminalize edildikleri için bürokrasi ve akademide güçlü olan Türkçü-Turancı çevrelerin içerisine intibak ederek kendi düşüncelerini ifade edebilme imkânı elde ettiler. Ancak Kemalizm’e her zaman mesafeli yaklaştılar. O dönemde Marksist aydın diyebileceğimiz insan sayısı ise çok azdı. 1951 Tevkifatı ile de azınlıktaki Marksist aydınlar devlet mekanizması tarafından illegalle edildi. Sosyalizmin ciddi biçimde taratışılmaya başladığı yıllar 1960’tan sonra Yön Dergisi etrafından toplanan aydınlar ile olmuştur. İşçi sınıfına önderlik yapmak için kurulan İşçi Partisi’nin de önemli katkıları vardır.

İslâm’ın Sosyalizm ve Liberalizm ile ne derece yakın olduğu tartışmaları da bu döneme tekabül etmektedir. Özellikle bu konu üzerinde Kemalist-solcu Doğan Avcıoğlu ve Marksist aydın Hikmet Kıvılcımlı’nın

önemli çalışmaları olmuştur. Hikmet Kıvılcımlı'nın bir de Kur'an tefsiri yazdığını ifade edebiliriz. Kıvılcımlı ve Avcıoğlu'nun temel tezi; atalarımızın geçmişte ilkel-komünal topluluklar hâlinde yaşadıklarıdır hatta Kıvılcımlı ve Avcıoğlu Osmanlı'nın yükseliş dönemine kadar önderlerini seçimle belirlediklerini hatta saraylarda değil halkın içinde yaşadıklarını ifade ederek Osmanlı dahil bütün Türk devletlerinin ilkel-sosyalist-demokrat olduğunu iddia etmişlerdir. (Kıvılcımlı, 2010). Özellikle Kıvılcımlı İslâm tarihini diyalektikçi olarak ele almıştır. Namazı İslam Tarihöncesi bir tören olarak görürken, bu törenin şölenini oruç olarak diyalektikleştirir (Kıvılcımlı, 2010: 170).

Gelenekselin dışında İslâm'ı yorumlamaya çalışan Marksist aydınlar karşı entelektüel birikimi zayıf İslâmcı entelektüeller dirençle karşılık verdi. Onları tekfir ettiler. Ancak İslâmcı aydınlar 1970'lerden sonra İslâm'ın sosyal adaletçi yönlerine vurgu yapmaya başladılar. Bu dönemde Kaddafi, Ali Şeriatî ve Fazlurrahman gibi insanların yazıları Türkçe'ye çevrilerek okutuldu. Ancak sosyalizm ile İslâm arasındaki bağıntı olsa da İslâm'ın sosyalizme eşitlenemeyeceği netti. Sovyetler'in 1970'lerin başından itibaren ekonomik resesyona girmesi ve güç kaybetmesi ayrıca Çin'in liberalizasyon politikalarına yönelmesi Marksist ekonomi modelinin prestijinin sarsılmasına yol açtı. İslâmcı aydınlar için yeni bir ufuk açılmıştı. "*İran İslâm Devrimi*". Bu dönemde İranlı teorisyenlerin kitapları hızla Türkiye'de çevrildi ve dağıtıldı. İran'ın anti-Amerikancı söylemleri Türkiye'deki İslâmcı gençleri heyecanlandırıyordu. Humeyni'nin müstekbir-mustazaf (ezen-ezilen) kavramları da Şia hakkında İslâm'ın sol yorumu ifadelerinin kullanılmasına yol açtı. Humeyni bu yorumu red etmiştir. Ancak İran İslâm Devrimi'nin kendine özgü teokratik demokrasi anlayışı, İran'da devrime en büyük desteği verenlerin ezilmesi ile sonuçlandı ama devrimin getirdiği heyecan daha sonra kaybolmuştur. Devrim sonrası ABD, İran'ı durdurabilmek için Saddam'ın İran'a saldırmasını teşvik etmiş ve İran fundamentalizmini bu şekilde önlemeğe çalışmıştır.

1990'lı yıllarda 20. Yüzyılın en büyük ikinci olayı yaşanmıştır. "Sovyetler Birliği dağılmıştır." Böylelikle tek kutuplu bir dünya oluşmuş ve İslâmcı aydınlar da hızla liberalleşmiştir. Serbest piyasacılığı savunmayan o dönemde dinazorlukla suçlandı. Hiç kimse İslâm'ın liberalizm ile örtüşüp örtüşmediğine bakmadı. Büyük Birlik Partisi, Refah Partisi ve daha sonra Milliyetçi Hareket Partisi serbest piyasa ekonomisi ilke olarak parti programlarına aldı. Bu politik/pratik MHP'nin 9 Işık Doktrinini'nden sapışı temsil etti.

Sonuç olarak İslâm’dan sosyalizm çıkması mümkün değil iken, liberalizm çıkmasının ise imkânsız olduğunu söyleyebiliriz. Liberalizm’deki birey egoizmi, kâr maksimizasyonu ve kazanma hırsı İslâm’ın dayanışmacı toplum anlayışına aykırıdır. Sosyalizmin altruist dayanışmacılığı İslâm ile örtüşürken, özel mülkiyet ve din gibi konularda ayrı düşmektedirler. Ancak İslâmcı aydınların henüz ciddi bir ekonomi-politik system oluşturmamaları da kendileri için eksiklikler diyebiliriz. 1970’li yıllarda Abdülaziz en Neccar, M. Ahmet ez-Zerqa, Muhammed Abdülmennan gibi İslâmcı aydınlar İslâmi ekonomi modelini inşa etmeye çalışsalar da dünyanın hiçbir İslâm ülkesinde pratiğe dökme safhasına geçilememiştir, çünkü önerdikleri sistem dünyadaki bankacılık ve sigorta sisteminin işleyişiyle ters düşmektedir (Abdülmennan, 1989; Zerqa, 1976). Günümüzdeki İslâmcıların köktendinci İslâmi bir rejim kurmaya çalışmak gibi bir programlarının olmadığını söyleyebiliriz zira daha çok liberalleşerek güçlenmek niyetindeler. İslami bir rejimde rahatça hareket kabiliyetlerinin olmayacağını kendileri de farkındadır dolayısıyla serbest piyasacı bir İslâmcılık kendileri açısından daha rasyoneldir.

Kaynakça ***(References)***

1. Quran
2. Abdülmennan, M. (1989). İslam Ekonomi Toplumunun Kuruluşu: Ekonomik Analizin İslami Boyutları, İstanbul: Fikir Yayınları.
3. Altaytaş, M. (2001). Hangi Din, İstanbul: Eylül Yayınları.
4. Arın, Ş. (2009). Krizden Önce, Krizden Sonra: Yaşlanan İnsanlık, Gençleşen Kapitalizm, İstanbul: Agora Kitaplığı.
5. Aydın, M. (1995). İslam Gerçeği 3: Ahlâk Anlayışı ve Kadın Sorunu, Ankara: Öteki Yayınevi.
6. Bigen, A. (2014). “Uzun Yürüyüş mü? Durakta Karşılaşma Mı?”, Türkiye’de İslam ve Sol, İstanbul: Vivo Yayınevi.
7. Cesur, E. (2014). “Mevdudi, Kutup, Şeriat: Radikal İslamcılığın İdeologları ve Teolojik Temelleri”, Türkiye’de İslam ve Sol, İstanbul: Vivo Yayınevi.
8. Çelenk, T. A. (2017). Türk Sağının Düşünce Atlası: “İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın”, İstanbul: Mahfil Yayınları.
9. Dilek, M. (2009). “Hadislerde Arazi ve Mera Islahına Yönelik Teşvikler”, Dinbilimler Akademik Araştırma Dergisi, 9 (3), 211-230.
10. Eliaçık, İ.R. (2006). Devrimci İslam, İstanbul: İnşa Yayınları.
11. Hasker, William- Reichenbach-Bruce vd. (2018). Din Felsefesi: Seçme Metinler, İstanbul: Küre Yayınları.

12. Kayaoğlu, M. (2014). “Ne Liberalizm, Ne de Liberalizm (Aydınlanmacılık)- Hanif Marksizm”, Türkiye’de İslam ve Sol, İstanbul: Vivo Yayınevi.
13. Kivılcımlı, H. (2010). Osmanlı Tarihinin Maddesi 1, İstanbul, Derleniş Yayınları.
14. Kutub, S. (2011). İslam’da Sosyal Adalet, İstanbul: Hikmet Neşriyat.
15. Politzer, G. (2015). Felsefenin Temel İlkeleri, Ankara: Alter Yayınları.
16. Russell, B. (2000). Batı Felsefesi Tarihi: Yeniçağ (III), İstanbul: Say Yayınları.
17. Şeriati, A. (2008). Ebuzer, Ankara: Fecr Yayınları.
18. Tamam, H.- Haenni, P. (2009). “Dindar Winne’ların Gülüşünün Gölgesinde. Pozitif Düşünce ve Neo-Liberal Aklın Diğer Müslüman Kurnazlıkları”, Siyasal İslam ve Liberalizm (Endonezya, İran, Mısır, Tunus, Türkiye, İzmir: Yakın Kitabevi.
19. Tunaya, Z. T. (2007). İslâmcılık Akımı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
20. Uysal, A. (2009). “Siyasal İslam ve Liberalizm. Aynı Dünyalar mı, Ayrı Dünyalar Mı?”, Siyasal İslam ve Liberalizm (Endonezya, İran, Mısır, Tunus, Türkiye, İzmir: Yakın Kitabevi.
21. Zerqa, M. (1976). İslam’a Göre Faizsiz Banka Kalkınma ve Sigorta, İstanbul: Kalem Yayınevi.

Annotation

Girayalp Karakush

Historical ideo-political problem: is islam leftist or rightist?

The question of “Is Islam closer to liberalism or socialism?” has been a topic that has engaged political science and theology experts for many years. Everyone agrees that Islam has a social justice aspect. But does Islam really suggest an adopted poverty? Islam is based on helping the poor, but does Islam intend to eradicate poverty? Does Islam envisage absolute equality between people? Does Islam have an economy-politics? What are the points where Islam overlaps with socialism and liberalism? What are the irreconcilable contradictions between the Islamist group and the socialists in Turkey? Do the Islamists in Turkey want the establishment of an Islamic state? What kind of a state do Islamists in Turkey dream of? Are Islamists in Turkey advocating a free market or statehood? Why can't a critical Islam be created? How is the God-human relationship among Islamists? What is Islam's perspective on the slave-master dialectic?

In this study, an attempt was made to answer these questions while making a concrete analysis of the concrete situation. I applied to many domestic and foreign sources to strengthen my theses. I also made my

thoughts open to discussion in a dialectical field by quoting religious texts. The study was based on the criticism of critical criticism and was prepared by dictating the correlation of cause and effect.

Key words: Socialism, Islam, Ideology, Liberalism, Marxism.

Annotasiya

Girayalp Karakuş

Tarixi ideoloji-siyasi sual: İslam solçudur, yoxsa sağçı?

“İslam liberalizmə, yoxsa sosializmə daha yaxındır?” sualı uzun illərdir ki, siyasətçilər və ilahiyyatçıları düşündürən mövzulardandır. Hər kəs İslamın sosial ədalət istiqamətini qəbul etsə də, “İslam həqiqətən mi mənimsənilmiş bir yoxsulluğun tərəfdarıdır?”, “İslam kasıba yardım etməyə səsləyir, lakin kasıblığı kökündən silmə niyyətindədirmi?”, “İslam insanlar arasında mütləq bərabərliyi üstün bilirmi?”, “İslamın iqtisadi siyasəti varmı?”, “İslamın sosializm və liberalizm ilə eyniləşdiyi nöqtələr hansılardır?”, “Türkiyədə islamçı qrup ilə sosialistlər arasındakı mövcud və barışılmaz məsələlər hansılardır?”, “Türkiyə islamçıları İslam dövlətinin qurulmasını istəyirlərmimi?”, “Türkiyədə islamçıların arzuladığı dövlət tərzı nədir?”, “Türkiyədəki islamçılar müstəqildir, yoxsa dövlət tərəfdarlarıdır?”, “Müqayisəli müsəlmanlıq niyə yaradılmır?”, “İslamçılarda Tanrı-İnsan münasibəti necədir?”, “İslamın kölə-ağa dialektikasına baxışı nədir?” sualları hələ də müzakirə edilməkdədir. Məqalədə mövcud vəziyyətin müasir təhlilinə əsaslanılaraq məhz belə suallar cavablandırılmışdır.

Bir sıra yerli və xarici qaynaqlara istinad edilən məqalədə həm də dini mətnlərə istinadlanaraq əldə olunan qənaətlər dialektik müstəvidə şərh etmişdir. “Müqayisəli müqayisə” metoduna əsasən məqalədə “səbəb-nəticə” məntiqinə də riayət edilmişdir.

Açar sözlər: sosializm, İslam, ideologiya, liberalizm, marksizm

Аннотация

Гирайалп Каракүш

Исторический идеологическо-политический вопрос: позиция

Ислама - левая или правая?

«Ислам близок у к либерализму или социализму?» - данный вопрос долгие годы составляет актуальную тему обсуждения политиков и теологов. Каждый среди них принимает социальную справедливость Ислама, но проблемы: «Действительно ли Ислам сторонник бедности?», «Ислам призывает к помощи нуждающему, но намеревается ли он стереть бедность?», «Является ли преимуществом Ислама равноправие

среди людей?», «Имеет ли Ислам экономическую политику?», «Какие общие точки соприкосновения имеет Ислам с социализмом и либерализмом?», «Каковы реальные и несогласованные проблемы среди исламистов и социалистов Турции?», «Хотят ли турецкие исламисты создания Исламского государства?», «Каков стиль государства, предпочитаемый исламистами в Турции?», «Исламисты Турции: независимы или сторонники государства?», «Зачем не создается критика мусульманства?», «Каково воззрение исламистов к соотношению - Создатель - Человек?», «Каков взгляд Ислама на диалектику - Слуга-Господин?» по сей день остаются объектом обсуждения. В статье основываясь на современный анализ реального состояния данного направления предоставлены ответы на эти вопросы.

Выводы статьи сделаны основываясь на местную и зарубежную литературу, а также на религиозные тексты и диалектическую позицию. Согласно сравнительному методу в статье также соблюдена логика - «причина - вывод».

Ключевые слова: социализм, Ислам, идеология, либерализм, марксизм